

Obsah

1. VÝZNAM PROEXPORTNEJ POLITIKY V PODMIENKACH TRANSFORMÁCIE SLOVENSKEJ EKONOMIKY	2
1.1 Vývoj makroekonomickej situácie v oblasti zahraničného obchodu	2
1.2 Vplyv nástrojov zahranično-ekonomickej politiky štátu na postavenie podniku	5
1.2.1 Dlhodobá koncepcia zahranično-obchodnej politiky	8
1.3 Proexportná politika	10
1.3.1 Ciele proexportnej politiky	10
1.3.2 Nástroje proexportnej politiky a spôsoby stimulácie	11

www.euroekonom.sk

1. VÝZNAM PROEXPORTNEJ POLITIKY V PODMIENKACH TRANSFORMÁCIE SLOVENSKEJ EKONOMIKY

Významnou črtou v súčasnom svetovom hospodárstve je zintenzívňujúci sa rozvoj ekonomických vzťahov medzi jednotlivými krajinami. Na ich pozadí sa prehĺbuje medzinárodná špecializácia a kooperácia, vytvárajú sa medzinárodné korporácie na základe spoločnej výroby, zintenzívňujú sa kontakty v oblasti vedy, techniky a technológií, medzinárodný charakter nadobúda aj sféra služieb. Tento vývoj vedie k vzájomnej spätosti jednotlivých národných ekonomík a v rámci nich podnikateľských subjektov. Proces ekonomickej interdependencie a globalizácie urýchľuje moderná dopravná a komunikačná technika.¹

Otvorenosť ekonomiky, čiže stupeň zapojenia sa krajiny do medzinárodného obchodu a spolupráce, vyplýva z toho, že žiadna krajina nie je schopná svojou surovinovou a energetickou základňou a výrobnou štruktúrou pokryť všetky svoje potreby. Na druhej strane zapojenie sa ekonomiky do medzinárodného obchodu dáva krajine možnosť sústrediť sa pri výrobe a poskytovaní služieb na také druhy výrobkov a služieb, pre ktoré má optimálne podmienky.

Otvorená ekonomika umožňuje výmenu tovarov a výrobných faktorov medzi ekonomikami. Čím je ekonomika menšia, tým sa predpokladá vyšší stupeň otvorenosti. Väčší význam potom nadobúda aj zahranično-ekonomická a menová politika. Otvorenie ekonomiky vedie k rastu konkurencie na vnútornom trhu, k poklesu nebezpečenstva uplatňovania monopolistických praktík domácich výrobcov, k možnosti uplatnenia sa domácich výrobcov na zahraničných trhoch, i domácom, k možnosti komparácie so zahraničím.

Stupeň ekonomickej interdependencie sa zvyčajne vyjadruje podielom exportu alebo importu na hrubom domácom produkte. Čistý export (vývoz mínus dovoz) patrí spolu so spotrebou domácnosti, vládnu spotrebou a súkromnými investíciami k štyrom základným faktorom, ktoré ovplyvňujú hrubý domáci produkt. Tým, že tempo ekonomického rastu môžeme zisťovať ako prírastok hrubého domáceho produktu v čase na jedného obyvateľa, export patrí k významným faktorom ovplyvňujúcim ekonomický rast.

1.1 Vývoj makroekonomickej situácie v oblasti zahraničného obchodu

V procese transformácie centrálne riadenej slovenskej ekonomiky na trhovú ekonomiku nadobúda čoraz väčší význam rozvoj

¹ Podľa: JAKÚBEK, I a i.: Základy všeobecnej ekonomickej teórie, 1. vyd. Bratislava, Edičné stredisko EU v Bratislave 1993, s. 326.

medzinárodných vzťahov smerom do západnej Európy. Slovensko disponuje nevyužitými výrobnými kapacitami, ktoré boli vybudované na export do krajín bývalej Rady vzájomnej hospodárskej pomoci. Rozpadom východného bloku a transformačnou recesiou vo východnej Európe sa pozícia Slovenska na týchto trhoch oslabila. Na druhej strane existencia priaznivých konjunkturálnych podmienok v západnej Európe umožnila oživiť nevyužitú výrobnú kapacitu Slovenska a produkcia v roku 1994 pomerne ľahko prenikla na zahraničné trhy aj vďaka devalvácií slovenskej koruny o 10 % v júli roku 1993.

Komplexný pohľad na zahranično-obchodnú politiku štátu poskytuje platobná bilancia. Platobná bilancia predstavuje súhrnný prehľad o medzinárodných hospodárskych transakciách. Má štyri sekcie:

Bežné platby

- Súkromné: Obchodná bilancia, neviditeľné položky alebo služby (cestovanie, doprava, dôchodky z investícií a iné)

- Štátny export a dary

Kapitálové platby

- súkromné

- štátne

Štatistické nepresnosti

Verejné vyrovnanie²

Platobná bilancia je dôležitým nástrojom analýzy medzinárodných vzťahov. Jej vývoj od roku 1993 bol poznamenaný prechodom Slovenska na trhovú ekonomiku, transformačným procesom v ostatných krajinách bývalého východného bloku, ale aj rozpadom federácie s Českou republikou. Od roku 1993 vstupuje Slovensko na zahraničné trhy ako samostatný subjekt. Prehľad o vývoji zahraničného obchodu Slovenska poskytuje tabuľka č. 1.

Tabuľka 1

Základné ukazovatele obchodných vzťahov Slovenskej republiky voči zahraničiu /v mld. Sk/

	1993	1994	1995	1996	1997
Obchodná bilancia	-27,3	2,6	-5,7	-70,3	-49,5
Bežný účet	-18,5	21,3	19,3	-64,3	-45,41

Prameň: Štatistický úrad SR, Ministerstvo hospodárstva SR.

Rozpad Česko-Slovenskej federácie v roku 1993 a zdedená štruktúra priemyslu charakteristická hlavne nižším stupňom spracovania a vysokou energetickou a surovinovou náročnosťou mali za následok počítačné problémy prenikania slovenských firiem na zahraničné trhy. Prehlbujúca sa recesia, ktorá bola spôsobená prechodom na trhovú ekonomiku a ekonomickými dôsledkami osamostatnenia, sa prejavila v poklese priemyselnej výroby, v likvidácii zbrojárskeho priemyslu a v

² Podľa: Tamtiež, s. 341.

problémoch s presmerovaním vývozu z východných trhov aj na západné. Všetky tieto skutočnosti mali vplyv na platobnú bilanciu. Dôvodom prebytku obchodnej bilancie v roku 1994 bola konjunktúra svetovej ekonomiky a kladné saldo obchodnej bilancie s Českou republikou. Následkom bolo dynamizovanie exportnej schopnosti priemyselných kapacít, konkurencieschopnosti podnikov na domácom a vonkajších trhoch. Príliv prostriedkov získaných vývozom sa pozitívne prejavil v náraste domáceho dopytu v nasledujúcom roku a spôsobil s pokračujúcim saldom čistého exportu všeobecné oživenie ekonomiky a vytvoril predpoklady pre ekonomický rast v ďalších rokoch.

Vyššia dynamika exportu v roku 1995 bola daná hlavne vyšším využitím kapacít najväčších slovenských vývozcov pri konjunktúre na zahraničných trhoch. Avšak k zásadnému prieniku na nové trhy, či širšiemu uplatneniu nových vývozných artiklov nedošlo. Po hospodárskom raste ovplyvnenom vonkajším dopytom v roku 1995 sa v roku 1996 zlepšila dôchodková situácia podnikov a domácnosti, čo vyvolalo prudký nárast dovozu. Hospodársky rast v roku 1996 bol dosiahnutý iba za cenu prudkého rastu dovozu tovarov a služieb, ktorý umožňovala zlepšená finančná situácia podnikov a domácnosti. Na druhej strane bol vývoj spojený s praktickou vyčerpanosťou existujúcich a pomalým vznikom nových exportných kapacít, čo malo za následok nedostatočný rast exportnej výkonnosti hospodárstva. Ekonomika nemala dosť takých priemyselných kapacít, ktorých produkcia by bola exportovateľná, nárast dovozu nebol vyvážený príslušnou dynamikou vývozu, čo sa prejavilo v prehĺbujúcom sa pasívnom salde platobnej bilancie.

Z tabuľky č. 1. vyplýva, že zníženie deficitu zahraničného obchodu v roku 1997 je dôsledkom zníženia dovoznej náročnosti. Napríklad, kým v roku 1996 na Sk 100,-- HDP bol potrebný dovoz za 58,60 Sk, v roku 1997 to predstavovalo 53,80 Sk. Zníženie dovejnej náročnosti bolo spojené s takou štruktúrou dovážanej produkcie, ktorá prevažne súvisí s materiálovou a surovinovou náročnosťou výroby. Na znížení deficitu sa podieľala aj zmena exportnej výkonnosti. Kým v roku 1996 exportná výkonnosť v porovnaní s predchádzajúcim rokom poklesla takmer o 6 %, v roku 1997 pokles predstavoval už iba 1 %.³

Na základe doterajšieho vývoja môžeme konštatovať, že trvajúci nárast obchodného deficitu Slovenska postavil tému znižovania obchodného deficitu na jedno z prvých miest národohospodárskych diskusií. Zmiernenie pretrvávajúceho obchodného deficitu z roku 1996 sa v roku 1997 podarilo iba uplatňovaním výraznejších antiimportných opatrení prijatých vládou. Tento stav je výsledkom zníženia efektívnosti fungovania reálnych ekonomických procesov, najmä nedostatočnej mikroekonomickej adaptácie. Úroveň exportnej výkonnosti podnikov bola pritom ovplyvnená aj nižším ako očakávaným hospodárskym rastom u hlavných obchodných partnerov Slovenska.

³ Podľa: KARAZS, P. a RENČKO, J.: Zamestnanosť a základné tendencie na trhu práce v ekonomike Slovenska v roku 1998. Trend, 1998, č. 14, s. 15 A.

Vyššia dynamika dovozu v porovnaní s vývozom predstavuje jednu zo základných štruktúrno-výkonnostných nevyvážeností ekonomiky Slovenska. Táto nevyváženosť predstavuje vzhľadom na nízku exportnú výkonnosť a vysokú otvorenosť ekonomiky základné riziko straty dosiahnutej makroekonomickej stability a tým aj ohrozenie ďalšieho pozitívneho vývoja.

Negatívny vývoj platobnej bilancie v rokoch 1995 - 1997 a ohrozenie makroekonomickej stability vyvolalo potrebu akútnych zásahov zo strany štátu a uplatňovania nástrojov zahranično-obchodnej politiky. Ide o súhrn cieľov, nástrojov, rozhodovacích procesov a opatrení štátu. Je zvyčajne doplňovaná reguláciou obsahujúcou bariéry zabraňujúce novým vstupom na trh (vrátane exportu) a kontrolnými mechanizmami operujúcimi nad finančným systémom.

Reálna hospodárska politika ale nie je uskutočňovaním teoretickej koncepcie. Preberá skôr len niektoré podnety, pričom jej pragmatická orientácia neumožňuje zachovávať "konceptnú čistotu" teórie. Vytýčené ciele a následné vymedzenie nástrojov sú výslednicou stretov záujmov, sily politických strán a hnutí vrámci parlamentnej demokracie, záujmov nátlakových skupín, ale i záujmov vládneho aparátu, rešpektovanie medzinárodnej situácie. Vláda sa pritom opiera o zvolenú teoretickú koncepciu a ciele zabezpečuje prostredníctvom priamych ako aj nepriamych nástrojov. Rozhodnutia praktickej hospodárskej politiky sú preto obvykle kompromisné.⁴

Schopnosť odhadnúť konečný efekt prinesený podnikateľskou aktivitou štátu je dôležitejšie, ako určiť formy jej uskutočnenia. Štát by sa mal v tomto prípade viac podieľať na vytváraní pravidiel hry, ako sa priamo zúčastňovať na tejto hre. Napríklad na podnetenie podnikateľskej schopnosti by mal preferovať daňovú sústavu podporujúcu vývoz, široký priestor pre podnikateľskú aktivitu a podobne.

1.2 Vplyv nástrojov zahranično-ekonomickej politiky štátu na postavenie podniku

Štátne zásahy v oblasti zahranično-obchodnej politiky a jej nástroje rôznou intenzitou regulujú pohyb tovarov, služieb a ďalších ekonomických činiteľov cez hranice a obmedzujú tak do istej miery fungovanie niektorých ekonomických zákonov (napríklad zákon dopytu a ponuky).

Všeobecné tendencie smerujú k liberalizácii medzinárodného obchodu, napriek tomu vláda využíva viaceré nástroje protekcionizmu. Dôležitou otázkou je určiť, akú mieru protekcionizmu a vplyv na vývoj stability a konkurencieschopnosti podnikateľských subjektov a ich produkcie.

⁴ Podľa: BALÁŽIK, M. a i.: Všeobecná ekonomická teória - Vybrané problémy, Edičné stredisko EU Bratislava, 1992, s. 127.

Prístupy doporučujúce určitú mieru protekcionizmu v ekonomike vychádzajú z ekonomických a mimoekonomických argumentov. Protekcionizmus je chápaný ako taká politika vlády, ktorá prispieva k zmierňovaniu dopadov zahraničnej ekonomiky na vnútorné hospodárstvo a modifikuje tak pôsobenie ekonomických zákonov v prospech domácich výrobcov. Mimoekonomické argumenty na podporu protekcionizmu sa opierajú o orientáciu na určitý národný spôsob výroby a spotreby, o uchovanie tradícií krajiny pri výrobe a spotrebe niektorých výrobkov bez ohľadu na efektívnosť ich výroby. Zo snahy podporovať domáce odvetvia a chrániť domácu výrobu vychádzajú ekonomické argumenty na podporu protekcionizmu. Cieľom je udržanie pracovných príležitostí v určitom odvetví, pôsobenie na dynamiku ekonomiky, hlavne ochranu tzv. detských odvetví, ktoré môžu byť v budúcnosti perspektívne, alebo sa ešte len rozvíjajú.⁵

Napriek všeobecnému trendu smerujúcemu k liberalizácii medzinárodného obchodu využívajú krajiny rôzne praktiky na ochranu domácich výrobcov a hospodárstva. V rámci zahranično-obchodnej politiky sa využívajú:

- administratívne nástroje - kvóty, tarify, vývozné subvencie, neviditeľné prekážky dovozu, resp. vývozu, embargá a pod.
- trhovoorientované nástroje - intervencie na devízových trhoch, systém riadených menových kurzov, daňové zvýhodnenia pre priemysel podporujúci vývoz a pod.

Konečným cieľom uplatňovania týchto nástrojov zahranično-obchodnej politiky je zabezpečenie vyrovnanej platobnej bilancie, posilnenia konkurencieschopnosti vlastných podnikov a výrobkov na domácich, ale aj zahraničných trhoch, ochrana rozvíjajúcich sa tzv. detských odvetví.

Stále rastúci deficit obchodnej bilancie a téma znižovania obchodného deficitu pri rozhodovaní o použití nástrojov zahranično-obchodnej politiky vyhranili dve názorové skupiny. Zatiaľ čo vláda čoraz častejšie siahla po administratívnych obmedzeniach dovozu, väčšina mimovládnych ekonómov varuje pred nekoncepčnosťou týchto zásahov, príčinu problémov nachádzajú v zlej štruktúre výroby, nízkej výkonnosti hospodárstva a nízkej konkurencieschopnosti slovenských výrobkov a služieb. Predstavitelia prvej názorovej skupiny si myslia, že potrebné zmeny uskutočnia pod dáždnikom chrániacim domácu produkciu pred zahraničnou konkurenciou, druhá strana je presvedčená o tom, že zahraničná konkurencia je hybnou silou reštrukturalizácie a odporúčajú zamerať pozornosť hospodárskej politiky na také opatrenia, ktoré by umožnili reštrukturalizáciu výroby, a to:

- znižovaním schodku štátneho rozpočtu, ktorého financovanie odčerpáva voľné finančné prostriedky z trhu investícií,
- nedostatočný podiel priamych zahraničných investícií.⁶

⁵ Podľa: Tamtiež, s. 168

⁶ Podľa: ŠVEC, P.: Obchodný deficit znižuje skôr vláda ako domáci exportéri. Trend 1997, č. 41, s.2A.

Aj napriek rozdielnym pohľadom na možnosti znižovania deficitu obchodnej bilancie sa stabilný a dlhodobý trend znižovania deficitu zahranično-obchodnej bilancie zatiaľ dosahuje iba krátkodobými opatreniami ako sú dovozné depozity, dovozné prirážky, clá, kontrola certifikátov.⁷

Slovensko ako riadna členská krajina Svetovej obchodnej organizácie, ktorá poskytuje spoločný právny a inštitucionálny základ pre multilaterálny obchodný systém, realizuje svoju obchodnú politiku v súlade s možnosťami člena Svetovej obchodnej organizácie.

Pre členov Svetovej obchodnej organizácie platí, že budú uskutočňovať nediskriminačný a bezbariérový obchod, kde ochranu domáceho výrobcu a jeho produkcie zabezpečuje iba clo. Na jednej strane sú clá zdrojom príjmov štátneho rozpočtu a majú ochranný účinok na domácich výrobcov, na druhej strane majú priamy dopad na zvýšenie cien tovaru. Vývozné a dovozné clá tvoria dôležitú položku ceny tovaru pri jeho realizácii, pričom platí, že:

- účinok vývozných ciel je negatívny, pretože obmedzujú vývoz daného tovaru tým, že znižujú dopyt po tovare zaťaženého týmto clo a hľadajú náhradné zdroje,
- uplatnenie dovozného cla pre slovenského vývozcu v krajine obchodného partnera má účinok dočasného alebo trvalého zvýšenia ceny tovaru slovenského vývozcu na zahraničnom trhu, následkom je pokles dopytu po danom tovare vplyvom úrovne ceny, alebo nevýhoda voči konkurencii,
- ak sú clá tak vysoké, že znemožňujú dovoz lacnejšieho zahraničného tovaru vôbec (prohibitívne clo), udržiavajú sa na vnútornom trhu vyššie ceny tovaru ako svetové a spotrebiteľia prinášajú v celom cenovom rozdieli (medzi svetovým a vnútorným trhom) vyšší zisk domácim výrobcam daného tovaru.

Zavádzanie ciel pri fyzickom prechode výrobkov hranicami štátu predstavuje dôležitý faktor pri formovaní a presadzovaní proexportnej politiky podnikateľských subjektov zameraných na vývoz produkcie. Výška cla sa premieta do úrovne ceny výrobku. Úroveň ceny následne ovplyvňuje dopyt po daných výrobkoch na jednotlivých trhových teritóriách. Dopyt klesá vplyvom zníženej kúpyschopnosti konečných spotrebiteľov. Na zahraničných trhoch to pre exportéra znamená pokles konkurenčnej schopnosti jeho výrobkov oproti domácim. V prípade, že výrobca nenájde nové vhodné odbytiská, znamená to pre podnik nadbytočné zásoby výrobkov a z dlhodobého hľadiska aj znižovanie výroby.

Podobný účinok majú aj kvóty, ktoré znižujú ponuku tovaru a tým vplývajú na zvýšenie cien. Predstavujú priame kvantitatívne obmedzenie fyzického objemu alebo hodnoty dovozu, prípadne vývozu. Dovozné kvóty slúžia na ochranu domácich výrobcov pred konkurenciou, vývozné kvóty obmedzujú export vybraných komodít. Dodržiavanie kvót

⁷ Podľa: JALOVIAROVÁ, E.: Medzinárodný marketing, 1. vydanie Banská Bystrica, UMB EF Banská Bystrica 1996, str. 9.

zabezpečuje štát prostredníctvom vydávania licencií pre jednotlivých vývozcov a dovozcov.

Možnosti zvyšovania ciel a kvót sú podľa mnohých medzinárodných dohôd obmedzené, preto vlády hľadajú východisko v rôznych formách netarifných prekážok, ktoré obchod buď zaťažia, alebo ho cez rôzne postupy, predpisy a obmedzenia postupne znemožnia. Vývozcovia, ktorí realizujú svoju produkciu na trhoch, ktoré uplatňujú pri dovoze rôzne hygienické predpisy, predpisy na ochranu spotrebiteľov a obtiažnosť pri získaní sprievodných dokladov, sa vzdávajú takýchto trhov. Následne sú nútení hľadať nové potenciálne trhy. Zložitý proces získavania nových obchodných partnerov narúša jednak uplatňovanie proexportnej politiky v podniku, ale aj celkový chod činnosti v podniku.

Necolné prekážky /bariéry/, ktoré majú taktiež dôležitý vplyv na dovoz, resp. vývoz tovarov, zahŕňajú opatrenia a nástroje prevažne právneho charakteru. Nie všetky pôsobia reštrikčne alebo diskriminačne. Patria tu právne úpravy národnej ekonomiky v oblasti ochrany zdravia, životného prostredia, spotrebiteľa, duševného vlastníctva, bezpečnosti práce, predpisy o balení a označovaní výrobkov, certifikácia výrobkov, dotačná politika - hlavne subsídie, licenčná politika, daňové úpravy a podobne.

Účely, na ktoré sa subsídie poskytujú, sú značne obmedzené. Táto podpora poskytnutá podnikom zameraných na vývoz redukuje podnikové náklady a má stimulačný účinok najmä v počiatočných štádiách rozvoja. Naopak z podpôr zameraných na kompenzáciu cenových pohybov alebo na pokrytie úrokov majú úžitok už existujúce podnikateľské subjekty. Podpory často zahŕňajú doložky obmedzujúce ich alokáciu. Týmto podporami sa regulujú najmä priemyselné kapacity rozvíjajúceho sa perspektívneho odvetvia, ktoré môže byť v budúcnosti konkurencieschopné na zahraničných trhoch.

Je obtiažné určiť, do akej miery uvedené opatrenia diskriminujú zahraničných výrobcov alebo chránia domácu ekonomiku, činnosť podnikateľských subjektov a spotrebiteľa.

1.2.1 Dlhodobá koncepcia zahranično-obchodnej politiky

Prehlbujúce sa pasívne saldo platobnej bilancie nezaručuje na Slovensku stabilný dlhodobý ekonomický rast. Ako odpoveď na túto situáciu vypracovalo Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky Dlhodobú koncepciu zahranično-obchodnej politiky. Napriek deklarovaniu priority proexportnej politiky bola vláda nútená pristúpiť k opatreniam brzdiacim dovoz do štátu. Svetová obchodná organizácia okrem cla ako ochranného nástroja umožňuje uplatňovať určité nástroje obchodnej politiky. Tieto možnosti sú upravené v troch dohodách

Svetovej obchodnej organizácie, ktoré bolo potrebné premietnúť do slovenskej legislatívy.

Podstatu tvorí schválenie zákonov zameraných na ochranu pred dovozom:

- Zákon č. 214/1997 Zb. o ochranných opatreniach pri dovoze, ktorý upravuje podmienky uplatnenia ochranného opatrenia pri dovoze zvýšeného množstva tovaru, ktoré môže spôsobiť škodu domácemu odvetviu.
- Zákon č. 59/1997 Zb. o ochrane pred dumpingom pri dovoze tovaru, ktorý upravuje pravidlá posudzovania dumpingu pri dovoze tovaru, ktorý môže spôsobiť škodu domácemu výrobcovi.
- Zákon č. 226/1997 Zb. o subvenciách a vyrovnávacích opatreniach, ktorého uplatnenie je možné v prípade, ak dovoz subvencovaného výrobku spôsobuje škodu domácemu výrobnému odvetviu.

Od leta 1997 musela prikročiť vláda k ďalším opatreniam priamo brzdiacim dovoz do štátu.

Zmiernenie obchodného deficitu za posledné mesiace roku 1997 dosahovalo Slovensko najmä znižovaním dovozu za asistencie administratívnych antiimportných opatrení. Najnovšie štatistické výsledky o vývoji zahraničného obchodu signalizujú mierny pokles tempa vývozu. Aj napriek tomu v porovnaní s rovnakým obdobím minulého roku sa export za prvých desať mesiacov v roku 1997 zvýšil o 12,2 %.

Spomalenie rastúceho pasívneho salda obchodnej bilancie sa dosiahlo po zavedení dovozných depozitov a dovoznej prirážky vo výške 7 %. Cieľom zavedenia opatrení bolo zníženie dovozu predovšetkým spotrebných tovarov. Dotklo sa však aj dovozov na výrobnú spotrebu, kde sa zvýšila hodnota medziproduktu a následkom je nárast cien konečných výrobkov. Z hľadiska ceny sa znižuje ich konkurencieschopnosť na domácom, ale aj zahraničných trhoch.

Ministerstvo financií dodatočne udelilo výnimky na komodity, ktoré sú subdodávkami pre exportné programy. Jednou skupinou sú všetky primárne suroviny, ktoré sú potrebné pre chod hospodárstva a predstavujú asi 20 % dovozu. Druhou skupinou sú stroje a zariadenia nevyhnutné pre modernizáciu predovšetkým exportne orientovaných výrobných programov. Negatívny postoj Svetovej obchodnej organizácie k využívaniu dovoznej prirážky ako ochranného opatrenia vedie k tomu, že od 1. januára 1998 je vo výške 5 %, k 1. aprílu 1998 klesla na 3 % a jej pokles bude pokračovať až k nule.

Ako ďalšie opatrenie sa objavilo zavedenie dovozných certifikátov, ktoré pripomína skôr ochranu trhu pred zahraničnými výrobkami ako ochranu spotrebiteľa pred nekvalitou. Certifikátmi sa musia preukazovať dovozcovia už pri fyzickom prekročení štátnych hraníc Slovenska. Certifikačná povinnosť sa vzťahuje na 50 až 70 % slovenského importu. Toto nárazové plošné zavedenie administratívneho opatrenia na niekoľko týždňov znemožnilo dovoz niektorých druhov spotrebných tovarov a predmetov výrobnéj spotreby.

Zavedenie dovozných certifikátov malo negatívny vplyv na podnik pri dovoze investičných celkov a tovarov výrobnnej spotreby.

1.3 Proexportná politika

Dlhodobá koncepcia zahranično-obchodnej politiky Slovenska dostatočne presne definuje faktory zapríčiňujúce nerovnovážny vývoj zahraničného obchodu, následné pasívum bilancie zahraničného obchodu a zaraďuje tento problém k jedným z najvýznamnejších. Najdôležitejšími faktormi ovplyvňujúcimi vývoj obchodnej a tým aj platobnej bilancie je veľká otvorenosť ekonomiky, ktorá je spôsobená:

1. veľkou previazanosťou s českou ekonomikou,
 2. nepriaznivou štruktúrou vývozu,
 3. štruktúrno-výkonnostnou nevyváženosťou, ktorá úzko súvisí s nevyváženosťou ekonomiky z hľadiska existujúcich priemyselných kapacít:
- materiálovo a energeticky náročná štruktúra týchto kapacít kladie vysoké nároky na dovoz surovinových a energetických zdrojov,
 - rozsah ich potencionálnej produkcie mnohonásobne presahuje absorpčné možnosti domáceho trhu.

1.3.1 Ciele proexportnej politiky

Napriek relatívne vysokému tempu hospodárskeho rastu a nízkej miere inflácie, objavujú sa prvky makroekonomickej nerovnováhy a prehrievania ekonomiky. Poukazuje na to vysoký rast domáceho dopytu spôsobovaný zvýšením miezd a deficit bežného účtu platobnej bilancie, ktoré nemožno dlhodobo udržať na súčasnej úrovni pomocou administratívnych opatrení, ktoré boli zavedené na ochranu domáceho trhu a produkcie s cieľom znížiť dovoz a podporiť vývoz.

Čiastkové administratívne opatrenia - opatrenia sťažujúce prístup na slovenský trh, ktoré sa uskutočňujú, nemajú podstatný význam pre úspešné riešenie platobnej bilancie, ich charakter je skôr krátkodobý.

V období, keď sa obchodná bilancia zreteľne začala prekláňať do pasíva, na vládnej úrovni sa vážnejšie začalo hovoriť o koncipovaní proexportnej politiky.

V záujme zabezpečenia dlhodobej konkurencieschopnosti a vonkajšej rovnováhy ekonomiky by sa mala dostatočná pozornosť venovať trhovým mechanizmom, ktoré podporujú reštrukturalizáciu podnikov a finančného sektora.

Formovanie a presadzovanie proexportnej politiky namiesto protekcionistickej politiky je významným trendom v oblasti hospodárskej politiky.

Podniky sa pri exporte produkcie na zahraničné trhy stretávajú s rôznymi druhmi obmedzení, ktoré sťažujú prístup ich produkcie na dané trhy. Klesá tým ich konkurencieschopnosť na zahraničných trhoch a v konečnom dôsledku exportná výkonnosť jednotlivých vývozcov, ale aj celej ekonomiky. Preto je potrebné, aby sa zásahy štátu v oblasti zahranično-obchodnej politiky zamerali na také ciele a nástroje, ktoré podpora exportnú výkonnosť podnikov.

Ciele proexportnej politiky sa orientujú na vytvorenie optimálnych podmienok pre export slovenskej produkcie a k odstráneniu nedostatkov priamo alebo nepriamo znemožňujúcich export. Ciele proexportnej politiky sú zamerané na:

1. Vyplnenie medzery vo finančnom sektore pri poskytovaní úverov na podporu exportu. Tým, že sa makroekonomická stabilita dosahuje do značnej miery reštrikčnou menovou politikou Národnej banky Slovenska, dôsledky pre podnikateľské subjekty sa prejavujú v trvalo vysokých úrokových mierach, a tým aj drahých úveroch. Samotná ochota komerčných bánk pri poskytovaní úverov na podporu exportu je známa. Vzniká teda reálna potreba vytvoriť systém, ktorý by umožňoval poskytovanie exportných a importných úverov, poisťoval a zaisťoval vývozné úvery. Dôraz sa kladie na spoluprácu v trojuholníku vláda - banky - podniky.
2. Podporu aktivít orientujúcich sa na vytváranie podmienok na vzájomné oboznámenie sa budúcich obchodných partnerov, zvýšenie vzájomnej informovanosti. Súčasná nízka informovanosť je daná predovšetkým nedostatočnou porovnateľnosťou a ekvivalentnosťou údajov, ťažkou dostupnosťou k informáciám, vysokými nákladmi podnikov na získavanie primárnych informácií priamo zo zahraničia.
3. Podporu aktivít zameraných na poznávanie a spoluprácu obchodných komôr, mimovládnych inštitúcií a samotných podnikateľov.
4. Podporu rastu obchodnej výmeny a zlepšenie hospodárskej spolupráce, pomoc pri vyhľadávaní a nadväzovaní kontaktov s obchodnými partnermi.

1.3.2 Nástroje proexportnej politiky a spôsoby stimulácie

V dlhodobej koncepcii zahranično-obchodnej politiky sa uvažuje predovšetkým s reštrukturalizáciou slovenského priemyslu cestou investovania do priemyselných odvetví s vývozným potenciálom. Jedným zo zdrojov sú zahraničné investície. Dovozy by sa mal zameriavať hlavne na import strojov a moderných technológií, ktoré neskôr prinesú zvýšenie exportnej schopnosti slovenskej ekonomiky. Zásadné odľahčenie slovenského priemyslu od energetickej náročnosti

odvetví koncepcia vzhľadom na dlhodobý proces reštrukturalizácie priemyslu sa predpokladá až po roku 2000.

Do popredia sa dostáva proexportná politika a využívanie nástrojov k rýchlejšiemu dosiahnutiu rastu exportnej výkonnosti slovenskej produkcie.

Na jeseň 1995 vláda prijala uznesenie na realizáciu niektorých proexportných opatrení:

1. Vytvorenie Eximbanky SR,
2. Vytvorenie Fondu na podporu zahraničného obchodu.

Exportno-importná banka je začiatkom systémového riešenia problémov financovania vývozných a dovozných úverov hlavne stredno- a dlhodobého charakteru, je najmladším kľúčovým nástrojom proexportnej politiky. Napriek tomu je koncepcia Eximbanky SR nedostatočne rozpracovaná, a len v malej miere plní deklarované zákonné ustanovenia.

Predpokladom toho, aby banka efektívne splňala svoju úlohu, je dostatok dobrých podnikateľských projektov. Hlavnou náplňou Eximbanky je refinancovanie exportných a importných úverov a poisťovanie a zaisťovanie vývozných úverov. Bude sa jednať o úvery dlhodobého, strednodobého a krátkodobého charakteru.

Pri krátkodobých úveroch do dvoch rokov banka neuplatňuje pre vývozcu obmedzenia. Predmet vývozného kontraktu, na ktorý bude exportér požadovať úver, musí byť z troch päťín slovenskej proveniencie. Výška poskytnutého úveru nesmie presahovať 85 % hodnoty vývozu. Eximbanka pri poisťovaní krátkodobých rizík sa bude zameriavať na vývozné úvery proti komerčným a politickým rizikám s odkladom platby do jedného roka. Pri strednodobých a dlhodobých úveroch bude poskytovať poistenie buď priamo zahraničnému kupujúcemu vo forme dodávateľského úveru alebo poistenie slovenského vývozcu vo forme odberateľského úveru, odklad platby viac ako jeden rok.

Exportno-importná banka má niekoľko možností získania zdrojov na financovanie podnikateľských aktivít:

- a/ finančné prostriedky od štátu,
- b/ vlastné zdroje spoločnosti a fondy - podľa zákona o Eximbanke SR je každý slovenský vývozca a dovozca povinný do fondov banky odvieť 0,05 % objemu realizovaného kontraktu. Zo strany podnikateľských subjektov je táto povinnosť kritizovaná ako faktor protiexportného charakteru,
- c/ cudzie zdroje - napríklad syndikované úvery.

Hlavnou úlohou činnosti Fondu na podporu exportu je propagácia slovenských výrobcov a ich produkcie na domácich a zahraničných veľtrhoch a výstavach. Kľúčom k nadobudnutiu finančných prostriedkov z fondu sú kvalitné podnikateľské projekty.

Fond na podporu exportu má podporu výstavných aktivít zakódovaných priamo vo svojej podstate. Jedná sa o štátnu sprievodnú propagáciu, v rámci ktorej bude zabezpečená informačná kancelária

SR, účasť garanta a technického pracovníka Ministerstva hospodárstva SR, zorganizovanie slovenského dňa s tlačovou konferenciou, zabezpečenie katalógu vystavovateľov a propagačné materiály podľa zamerania veľtrhu pre všetkých vystavovateľov.

Hlavným zdrojom prostriedkov na financovanie fondu sú povinné príspevky podnikateľských subjektov. K dispozícii na financovanie aktivít sú aj doplnkové zdroje, a to dotácie zo štátneho rozpočtu v zmysle dohody medzi vládou a Asociáciou zamestnávateľských zväzov a združení.

Ekonomické dôsledky transformácie slovenskej ekonomiky z centrálne riadenej na trhovú sa prejavili v zmene charakteru a štruktúry vývozu, ktorý je spojený s orientáciou na zahraničné trhy. Vzhľadom na tlak konkurencie sa významným faktorom pre podniky na zahraničných trhoch stáva ich konkurencieschopnosť a exportná výkonnosť. Formovanie a uplatňovanie nástrojov proexportnej politiky a správna formulácia cieľov môže pomôcť podnikom prekonať administratívne bariéry zahraničného obchodu a získať konkurenčnú výhodu na niektorých trhoch.

www.euroekonom.sk